

گەنجىنە يەككى دىكەي كەلەپوورى ئەدەبى كوردى

« كەشكۆلى مەلا عەبدوللای مەريوانى »

رەنجى بەرى (40) سال

گولچنى لە باخچەي ئەدەبى كوردىدا

چنگ خستىيان بىرى بى هوودە ئەبى !

دياره ئەوانەي ئەمە پيشەيانە بە زيانى ئەم كارەي خويان نازانن و ، نازانن لە باتى هيشتنەو وپارازتنى دەسخەتەكان ئەبنە هوى مردن و لەناوچوونيان ! رەنگە تا ئىستەيش دەيان دەسخەت و كەشكۆلى نايابى شاعيرانمان لاي ئەم و ئەو بەندى زيندانى سنووقە كۆنەكان بن و كەس هېچ هەوالىكيان نەزانى . لەم دەرفەتەدا وەك موژدەيەك بەلگەيەكى ئەم راستىيە پيش چاوى خويىنەرانى كورد دەخەم .

لەم روژانەدا چوومە خزمەت ماموستا مەلا عەبدولكەرىمى مدرس ، بە هوى پرسىيارىكەو لە تەنەشت خويەو بە ناو كتيبەكانىدا گەرا . لە پىر كەشكۆلىكى كۆنم بەرچاوكەوت . يەكسەر خۆم بى نەگىراو پرسىم : ماموستا گيان ئەو كەشكۆلە چىيە ؟ فەرموى : ئەو كەشكۆلى مەلا عەبدوللای مەريوانىيە ، مەلاحەمە ميني كورپى بە ئەمانەت بوى هيناوم .

دريژەي نەدەينى كەشكۆلەكەم لە ماموستا وەرگرت ، بەلام چىم دى ؟ ئەو چەند وەختە هاوار ئەكرى و ، بانگەواز بلاودەكرىتەو و پەيتاپەيتا ديوانى كوردى دەردەچىت ئايا كەس بەم كەشكۆلەي زانيو ؟ بەداخەو ئە ! ديارە نەبوونى ئەم سەرچاوه لە بەردەستى ئەوانەدا ئەو ديوانانەيان بلاوكردووتەو بوە بە هوى زيانىك كە هەرگىز قەرەبوو ناكريتەو .

جا با دوور نەبوين و وەلامى پرسىيارەكە - چىم دى ؟ - بەدەينەو : نازانم چۆن باسى ئەو بەكەم دواي ئەو كە تۆزىك كەشكۆلەكەم پەره پەره كرد چ تەزوويەك بە لەشما هات و ، وەك

لە ژمارە (312) ي روژى 1976/4/8 ي روژنامەي هاوكارىدا وتارىكم بە ناونيشانى «بو ئەبى كەشكۆلى شاعيرانى كورد لە زيندانى سنووقە كۆنەكان دەرنەچى ؟» نووسى : پيش ئەو وتارەو دواي ئەو وتارەيش وەك هەر نووسەريكى كورد كە لە مەيدانى كەلەپوورى ئەدەبى كوردىدا خەريك بووبى هەستم بە دەردىكى كوشندە كردو . هەركە سيش دەستى دابىتە ليكۆلىنەو ئەدەبى كوردى وەك من سزاي لە دەست ئەو دەردە چەشتو .

كىمان هەيە كە خەريكى ليكۆلىنەو ئەدەبى ديوانى شاعيرىك بووبىت و بى ئەرك و ماندو بوونىكى زور دەسخەت و نوسخەي پيوستى ئەو ديوانەي چنگ كەوتبى ؟ نەك هەر ئەو هيش ، كىمان هەيە دواي گەران و پشكنين و پرسىيارو ماندو بوونى زور گەيبىتە ئەو ئەنجامە ؟ بىگومان و بە متمانەو دەلیم : كەس ! هوى سەرەكىي ئەم بە ئەنجام نەگە بيشتنەمان بو ئەو دەگەرپتەو كە تا ئىستە كەشكۆل و دەسخەتە پەيوەندى دارەكان بە ئەدەبى كوردىيەو كۆنەكراونەتەو لە كتيبخانە گشتىيەكاندا جىگەي خويان نەكردوتەو . كە ئەمەيش نەكرا ديارە ئەو هيش نەكراو كە فيهرەست و ببيليوگرافيا بو دەسخەتى كوردى و كەشكۆل و ديوانى شاعيرانى كورد بكرىت . وەك ئەمانەيش نەكراو ئەو هيش نەيە كە ئەوانەي دەسخەتەكانيان لايە بە هاناي نووسەرانەو بىن و وەلامى بانگەوازيان بەدەنەو ، كاريان مەيسەر بكن . بەلكو زور لەوانەي ئەو سەرچاوانەيان لايە وەك ئەسپىي مشتى كويركەوتوو دەستيان پياگرتوون و ، بە ئامان و زەمان لە دەستيان دەرنەچن و ، هەر هەوليك بدرى و ، هەر كوششيك بو

کورتای نونبسی نایبیس
 کورتای نونبسی نایبیس
 کورتای نونبسی نایبیس
 کورتای نونبسی نایبیس
 کورتای نونبسی نایبیس
 کورتای نونبسی نایبیس
 کورتای نونبسی نایبیس
 کورتای نونبسی نایبیس
 کورتای نونبسی نایبیس
 کورتای نونبسی نایبیس
 کورتای نونبسی نایبیس
 کورتای نونبسی نایبیس

چند شاعیری دیکه دنووسی .
 له لاپه ره (115) دا نووسیویه :
 «فهرست کلام فصاحت نظام مشکل مولانا خضر
 متخلص بنالی - رحمه الله -»
 دواى نه مایش سه ره تایی (93) پارچه شیعیری (نالی)
 نووسیویه و له لاپه ره (116) هوه دهستی کردوه به دیوانی نالی و
 (کوللیاتی نالی) و تا لاپه ره (185) دهخایه نئی .
 هر له و لاپه ره دا پارچه یه ک شیعیری (که یفی)
 نووسراوه .
 له لاپه ره (186) دا شیعیری سالم دهست پیده کات و له ل :
 187 دا ته و او ده بیت .
 ل : 188 و 189 شیعیری (مه حوی) یه .
 ل : 190 شیعیری (فیکری) یه .
 له ل : 191 هوه شیعیری کوردی دهست پیده کات و تال :
 202 ده پروات .
 له ل : 203 وه همه چیزه شیعیری فارسیی دهست
 پیده کات و شیعیری شاعیرانی وهک : مه غریبى و ، شهره فی
 قه زوینى و ، کرمانى و ، سه لمانى ساوجى و ، جامى و ، حافظو ،
 صائیبو ، عیصمهت و .. ده یانی دیکه دنووسى و ، نه م
 همه چیزه تاکوتایی ل : 230 ده گریته وه له ل : 231 دا دوو
 پارچه ی دیکه شیعیری سالم دنووسی . له ل : 232 دا
 (ته رجیع به ندی) کوردی دهست پیده کات و تا 238 دهخایه نئی و ،
 هر له م لاپه ره دا پارچه یه کی دیکه شیعیری سالم نووسراوه .
 له ل : 239 وه (متمن) ی عیصمهت دهست پیده کات و
 نه میش تا 247 دریزه ده کیشی . دواى نه م شیعیری چند
 شاعیریکی دیکه ی فارس دنووسی و تال : 253 له سه ریان
 ده پروات . له م لاپه ره دا دیسان لا له سالم ده کات وه و

ده لین : له ته وقی سه رمه وه هات و له په نجه ی پیمه وه ده رچوو !
 له لایه که وه له خوشی نه و که شکوله جوانه وه که دیم ، له و
 لایشه وه له داخ و خه فه تی نه و زیانه ی که له نه ده بی کوردی
 که وتوه به بونه ی دووره دهستی نه م که نجینه وه .
 نه م که شکوله دهسخته تی مه لا عه بدوللای مه ریوانی یه که
 پیاوئیکی شاره زاو نه ده ب دوست و ، مه لایه کی چالاک و دل سوزو
 شاره زاو خه ت خوش بوه . گولچنیکی به ذه وق و هه ست و
 بیرناسکی باخچه ی نه ده بی کوردی بووه ، زانیویه تی چی
 ده کاو ، چ گولیک ده چنی ! بویه له نه نجامی گولچنی یه که یدا
 سامانیکی نه وتوی کونکردوته وه که زور که م وینه یه .
 هاتوه له سه ره تایی که شکوله که یه وه به م جوړه دهستی
 پیکردوه :
 «فهرست کلام افصح الشعراء الاکراد ملا عبدالرحیم
 متخلص بمعدوم - علیه الرحمة -»
 له م فیهرهسته دا سه ره تایی (116) پارچه شیعیری
 مه وله وی نووسیویه . دواى نه م له لاپه ره (6) هوه دهست به
 نووسینی شیعه ره کانی مه وله وی ده کات و ، نه م دیوانه تا لاپه ره
 (95) دهخایه نئی .
 دواى نه م له لاپه ره (96) دا دوو پارچه شیعیری سه یید
 یه عقووب دنووسی .
 له لاپه ره (97) دا به خه تی مه لا حه مه مین له 28 ی
 موچه ره می سالی 1355 دا پارچه یه ک شیعیری میرزا قادری
 پاوه بی و پارچه یه ک شیعیری فارسی نووسراوه .
 له لاپه ره (98) دا شیعیری شیخ ره زای طاله بانى
 دهست پیده کات و له لاپه ره (100) دا کوتایی پیده هینتی .
 له لاپه ره (101) هوه تا لاپه ره (114) شیعیری فیردهوسی و ،
 نازهری و ، نه حمه دی و ، نومیدی و ، ذه وقی و ، جامی و ...

د پاره یه کی دیکه شیعری ده نووسی .
 له ل : 254 و 255 دا نیجازه ی ماموستا مه لانه بوبه کری به
 (مه لاجیکه) به ناوبانگی تیایه بو مه لاه بدوللای مریوانی
 - خاوه ن و نووسه ری نه م که شکوله ی که باسی ده که یین -
 دوا ی نه مانه جاریکی دیکه شیعری مه وله وی ده دست
 پیده کاته وه و تا 259 ده روا . دوا ی نه مه دوو په ره به قه یچی
 برراوه و کوتایی پارچه شیعریکی ناته واو ماوه .
 له ل : 261 هوه شیعری هه مه چیزه و نوکته و
 قسه ده نووسری و ، له ناو نه و بابه تانه دا هه ندیک روخسارناسی
 ده نووسری . دوا به دوا ی نه مانه نامیلکه ی (حقایق الحدایق)
 ده نووسی و تا کوتایی که شکوله که واته تا لاپه ره (231)
 ده گرینه وه .
 به پیوستی ده زانم لیره دا توزیک بگه ریمه وه سه ر باسی
 لایه نیکی دیکه ی که شکوله که :
 نه م که شکوله له سه ر شیوه ی (بیاض) نووسراوه ته وه و
 پیوانه که ی (10 × 22) ه . ماموستای نووسه ری زور به ته نگ
 کاره که یه وه هاتوه و ، نه م که شکوله ی هاو پینی هه میشه یی بوه ؛
 بویه ده بینین گه لی شارو دینهاتی دیوه و ، له چند سالدا
 نووسراوه ته وه . له ده ورو به ری سالی (1307) ی کوچیدا دهستی
 به نووسینه وه ی کرده و ، ورده ورده له گه لی خه ریک بوه و ، پتر
 له (33) سال به دهستی یه وه بوه .
 لیره دا به کورتی هه ندی له و سال و شوینانه ده نووسم :
 دینی چوپ (بی دیاریکردنی سال)
 دینی قه لاتنی (بی دیاریکردنی سال)
 (کرشمانی) 1324 . له کاتی قاتی و گرانی ی سه خندا .
 1307 و 1308 بی دیاریکردنی شوین .
 1329 طه ویله .

1340 طه ویله .
 1314 قه لای هه ولیر .
 نه م میژووانه چه ندین جار نووسراون ، به لام دوو
 جاریان له جاره کانی دیکه زیاتر جیکه ی بایه خن :
 1 - له سالی 1340 دا له طه ویله نووسیویه :
 له ته مه نی (52) سالییدا نه مه م نووسیویه . خوایه ماوه م
 بده تا (63) نه مه یش به ته فه نول به سال و ته مه نی پیغه مه ر
 د - د -
 هه ر له م شوینخه دا نووسیویه :
 نه مه م له دینی طه ویله نووسی ، له کاتیکدا گوشه گیر له مالی
 خومدا دانیشتبووم و خوم له خه ک دابریبوو ، خوایه له زیانیان
 بمپاریزه .
 له و میژووه ی سه ره وه وه بومان ده رده که ویت که
 خوالی خوش بو له سالی 1288 دا له دایک بوه .
 2 - هه ر له طه ویله بی دیاریکردنی سال شیعریکی
 (میرمعصوم) ده نووسی و ، له دوا ی شیعره که وه ده لی :
 نه م به یته پر به پیست و سه ره سه ری ژیانی منه ؛ چونکه
 له گه ل نه وه دا ده ستم به تاله و ، له (ماسوی) واته له خودا
 به ولاره گوئی به که س ناده م و ، له گه ل نه وه دا خیزاندارو
 ده ست پروتم هیمه تم به رزه و ، پشت به خودا له دینی طه ویله ی
 پیروزداو له ته نیش ت نارامگای پیروزان (سیراچه دین) و
 (به هادین) هوه ، له گه ل منداله کانم : تووباو ، به دیعه و ،
 محه مه د مه عرووفو ، محه مه د عارفو ، دایکیاندا بی پشت و
 په نا - جگه له خودا - له خانویه کدا دانیشتووین و به ژیانی
 ده رویشی روزگار ده گوزه رینین .
 له دامینی نه م باسی ژیانه ی ماموستای مریوانی یه وه ،
 نووسراویکی ماموستای سه جادی ده گویمه وه شیره و ، دوا یش

هه له یه کی میژوویی راست ده که مه . ماموستا سه جادی له میژووی نه ده بی کوردیدا ده لیت :

«مه لا عبداللهی مه ریوانی : 1860 - 1938 . له دی (وله ژیری) مه ریوان هاتوته دنیاوه و له شاری سوله یمانی کوچی دواپی کردوه . نه م زانایه کورری مه لا معروفی کورری سو فی قادری کورری مه لا نه حمه دی کورری سلیمان و دایکی ناوی خاتوزبیده ی کچی شیخ محمدی هه ررگینه بوه . مه لا عبداللهی مه ریوانی مه وله وی تاوه گوزی به وولاتی سوله یمانی له لایه ناساند ، تا نه و نه هاتبوه سوله یمانی نه دیب و شاعرانی سوله یمانی نه وهنده ناگیان له مه وله وی نه بوو . مه لا عبداللهی له بهر نه وه که پیاویکی زاناو نه دیب بوو حاجی توفیقی پیره میردی سوله یمانی به هه لی زانی مه لا عبداللهی له خو ی نزیک خسته وه ، گوررینی هونراوه کانی مه وله وی بو سه ر شیوه ی سوله یمانی پیره میرده وه له ژیر ناوی «رو حی مه وله وی» دا ، نه م نیشه گه وره و به نرخه به ده ستیاوو یارمه تی مه لا عبداللهی مه ریوانی بووه»¹ .

ماموستا سه جادی ژیا نی مه لا عه بدوللا به (1860 - 1938) دیاری ده کات . من سالی کوچی دواپی نه م پیاوه م بو روون نه بوه ته وه ، به لام - وه ک پیشتر له ده ست و زمانی خو یه وه نووسیم - بو م ده رکوت که سالی (1288) ی کوچی به رابه ر به (1871) ی زایینی له دایک بوه ، واته دانانی سالی (1860) له لایه ن ماموستای سه جادی یه وه بو له دایکبوونی هه له یه و ده بی بکریت به (1871) .

لیره دا که نه م موژده خوشه به خو ینه رانی کورد راده گه یه نم ده بی داوای لی خوشبوون بو ماموستای مه زمان مه لا عه بدوللا ی مه ریوانی له باره گای خودادا بکه یین ، نه و ماموستایه ی که له وه موو : به رده ل به ر دو ، گه ران و ، نه بوونی و ، کویره وه ری یه دا تاماده نه بوه نه م گه نجینه به نرخه به مالی دنیا بگوریته وه ، هه میشه هاوده م و هاو پی ژیا نی بوه و به نرخترین سامانی دنیا ی بوه ، به جو ریک له لاپه ره (162) دا ناخ هه لده کیشی و ده لی :

«خدا میداند به نصیب که باشد . آخ !!»

نیمه ییش ده لیین : ماموستای نه مر خودا به به هه شتی

به رینی خویت شاد بکات . نارام له نارامگای هه میشه پیدا بو خو ت ناسووده به ، دیاری یه به نرخه که ت له ده ستی نه میندایه و ، جیکه ی ریزو شایانی سو پاسی و قه درزانی نی نه وه کانی دواروژی گه له که ته .

هه روه ها ده ستی ریز بو مه لا حه مه نه مینی کورپی ماموستای نه مرمان به سنگه وه ده گرین که نه م دیاری و یادگاره ی باوکی به و شیوه جوانه بو پارازتووین .

دوا ی نه مانه ییش رووی ده م و قه له ممان ده که یینه نه و که سانه ی که ده سخه ت و دیوانی شاعیران و سامانی که له بووری نه ده بی یان لایه و هیشتا لای خو ینه ران ناویان نه زراوه و باسیان نه کراوه بیریک له و کاره یان بکه نه وه . پیشینانمان فه رموو یانه : نه و که سه ی یه ک کورپی بی بی به وه جاخ روشن دانانریت ، نه و که سه ییش یه ک جووت گای ببیت به جووتیار نازانری .

چونکه نه و کورپه که ی مرد وه جاخی کویر ده بیته وه و ، نه میش گایه ک له گا کانی مرد سه ری نیله که ی ده که ویته زهوی و جووتی بو ناکریت و له جووتیاری ده که ویت .

نه و که سانه ییش که یه ک نوسخه ی که شکو لی یا ده سخه تیکیان هه یه مه ترسی یان له وان که متر نی یه ؛ چونکه گه لی جار به چاوی خو مان دیومانه ناگر به ربوه ته مال و کتیبخانه و چه ندین تاکه نوسخه ی نایابی ده سخه تی دیوان و کتیبی نایاب بوه به خو له میش ؛ به لام له م چه رخه دا که رهسته ی نوسخه زورکردن له ژماره نایه ت و ، کتیبخانه گشتی یه کان ده رگیان تاوه له یه بو که سانیک له و روه وه داوای یارمه تی یان لی بکه ن و به که مترین ماوه چه ندین نوسخه وینه له کتیبیک ده گیریته وه و کتیبه که ییش هیه ک م ناکات . به لکو نه م کاره ده بیته هو ی زیندو کردنه وه و له مه ترسی رزگارکردنی ده سخه ته تاک و نایابه کان .

په راو یزه کان :

1 - پیغه مه ر - د - له ته مه نی (63) سالییدا له جیهان ده رچوه ، نه میش به پیروزی ته مه نی پیغه مبه ره وه نه و ناواته ی خواستوه .

2 - بروانه : علاء الدین سجادی ، میژووی نه ده بی کوردی ، چاپی دوهم ، 1390 ه - 1971 م ، چاپخانه ی معارف ، به غداد .